

CUMHURBAŞKANLIĞININ KANUNU MECLİSE GERİ GÖNDERME YAZISI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 20.12.2002 günlü, A.01.0.GNS.0.10.00.02-156/1061 sayılı yazınız.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda 19.12.2002 gününde kabul edilen, 4775 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun, 4481 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" incelenmiştir:

1. - 4775 sayılı Yasa'nın 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. maddeleri ile Gelir Vergisi Yasası'nın sırasıyla 1., 2., 80., mükerrer 80., 81., mükerrer 81. ve 82. maddeleri değiştirilerek ya da yeniden düzenlenerek, gelir vergisinde 4369 sayılı Yasa değişikliğinden önceki sisteme dönüldüğü görülmektedir.

Gerçekten, incelenen 4775 sayılı Yasa ile 193 sayılı Gelir Vergisi Yasası'nın;

a) 1. maddesi değiştirilerek, gerçek kişilerin gelirlerinin gelir vergisine bağlı olduğu belirtilmiş ve gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarı olarak tanımlanmıştır.

b) 2. maddesi değiştirilerek, gelire giren kazanç ve iratların, ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ve diğer kazanç ve iratlar olduğu belirtilmiş; Yasa'da tersine kural olmadıkça, gelirin belirlenmesinde kazanç ve iratların gerçek ve safi tutarlar ile dikkate alınacağı kurala bağlanmıştır.

c) 80. maddesi değiştirilerek, ticari kazanç, zirai kazanç, ücret, serbest meslek kazancı, gayrimenkul sermaye iradı ya da menkul sermaye iradı olarak vergilenemeyen kazanç ve iratların, "değer artışı kazançları" ve "arızı kazançlar" olarak vergiye bağlı gelire dahil olduğu belirtilmiştir.

d) 4369 sayılı Yasa'yla yürürlükten kaldırılan mükerrer 80. maddesi yeniden düzenlenerek;

- İvazsız iktisap edilenler ile üç ay süreyle elde tutulan ve Türkiye'de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar,

- 70. maddenin birinci fıkrasının 5. bendinde yazılı hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

- Telif haklarının ve ihtira beratlarının müellifleri, mucitleri ve bunların yasal mirasçıları dışında kalan kimseler tarafından elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

- Ortaklık haklarının ya da hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

- Faaliyeti durdurulan bir işletmenin kısmen ya da tamamen elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

- İktisap biçimi ne olursa olsun (ivazsız iktisap edilenler hariç) 70. maddenin birinci fıkrasının 1, 2, 4 ve 7. bentlerinde yazılı mal ve hakların, iktisap gününden başlayarak dört yıl içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

değer artışı kazancı olarak tanımlanmış, "elden çıkarma" deyiminin de, yukarıda yazılı mal ve hakların satılmasını, bir ivaz karşılığında devir ve temlikini, trampa edilmesini, takasını, kamulaştırılmasını, devletleştirilmesini, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını anlattığı belirtilmiş; bir takvim yılında elde edilen değer artışı kazancının on milyar liralık kısmının gelir vergisinden müstesna olduğu kurala bağlanmıştır.

Diğer yandan, faaliyetini sürdüren ticari bir işletmenin kısmen ya da tamamen satılmasından ya da ticari işletmeye dahil amortismanla bağlı iktisadi değerlerle yukarıda sayılan hakların elden çıkarılmasından doğan kazançların ticari kazanç sayılması ve bunlara ticari kazançla ilişkin kuralların uygulanması öngörülmüştür.

e) 81. maddesi değiştirilerek,

- Bireysel bir işletmenin sahibinin ölümü durumunda, yasal mirasçılarca işletmenin faaliyetinin sürdürülmesi ve işletmeye dahil iktisadi değerlerin kayıtlı tutarlarıyla aynen devir alınması,

- Kazancı bilanço esasına göre saptanan bireysel bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devrolunması, devir alan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen bireysel işletmenin sahip ya da sahiplerinin şirketten, devir bilançosuna göre hesaplanan öz sermayesi tutarında ortaklık payı alması,

- Kolektif ve adi komandit şirketlerin yukarıda yazılı koşullar içinde türü değiştirilerek sermaye şirketine dönüştürülmesi,

durumlarında değer artışı kazancı hesaplanmayacağı ve vergilendirilmeyeceği belirtilmiştir.

f) 4369 sayılı Yasa'yla yürürlükten kaldırılan mükerrer 81. maddesi yeniden düzenlenerek;

- Değer artışında safi kazancın, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü yararların tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcı üzerinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesiyle bulunması, hasılatın ayın ve yarar olarak sağlanan kısmına ilişkin tutarın ise, Vergi Usul Yasası'nın değerlendirme ile ilgili kurallarına göre tayin ve tespit olunması,

- Maliyet bedelinin mükelleflerce saptanamaması durumunda maliyet bedeli yerine, Vergi Usul Yasası kurallarına göre, takdir komisyonlarınca belirlenecek bedel, kazancı bilanço ya da işletme hesabı esasına göre saptanan işletmelerde ise son bilançoda ya da envanter kayıtlarında gösterilen değer esas alınması,

- İşletmeye dahil amortismanla bağlı iktisadi değerlerin elden çıkarılması durumunda, maliyet bedeli yerine amortismanlar düşüldükten sonra kalan net tutarının esas alınması,

- Menkul değerlerin elden çıkarılmasında, iktisap bedelinin tevsiik edilememesi durumunda Vergi Usul Yasası'nın 266. maddesinde yazılı itibari değerin iktisap bedeli olarak kabul edilmesi,

- Türkiye'de elde ettikleri kazançların yalnızca menkul değer ya da iştirak hisseleri dolayısıyla elde edilen menkul sermaye iratlarından ve bu değer ya da hisselerin elden çıkarılmasından doğan değer artışı kazançlarından ibaret olması koşuluyla, dar mükelleflerin, yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin alarak Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdi ya da aynı sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artışı kazançlarının hesabında kur farkından doğan kazançların dikkate alınmaması, ancak bu mükelleflerin Türkiye'de menkul kıymet alım satımıyla sürekli olarak uğraşmaları durumunda ise kur farkından doğan kazançların ticari kazancın hesabında dikkate alınması,

- Kur farkından doğan kazançların hesabında, menkul değer ya da iştirak hisselerinin iktisabına tahsis edilen yabancı sermayenin bu değer ya da hisselerin iktisap günündeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı ile bu değer ya da hisselerin elden çıkarılması günündeki aynı tutar yabancı sermayenin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı arasındaki farkın esas alınması,

- Mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedelinin, elden çıkarılan mal ve hakların, elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsü'nce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak saptanması,

kurala bağlanmıştır.

g) 82. maddesi değiştirilerek,

- Arızı ticari işlemlerin gerçekleştirilmesinden ya da bu nitelikteki işlemlere aracılık yapmaktan elde edilen kazançlar,

- Ticari ya da zirai bir işletmenin faaliyeti ile serbest meslek faaliyetinin durdurulması ya da terk edilmesi, henüz başlamamış olan böyle bir faaliyete hiç girişilmemesi, ihale, artırma ve eksiltmelere katılmaması karşılığında elde edilen hasılat,

- Taşınmazların tahliyesi ya da kiracılık hakkının devri karşılığında alınan tazminatlar ile peştemallıklar,

- Arızı olarak yapılan serbest meslek faaliyetleri dolayısıyla elde edilen hasılat,

- Gerçek usulde vergiye bağlı mükelleflerin terk ettikleri işleri ile ilgili olarak sonradan elde ettikleri kazançlar,

- Dar mükellefiyete bağlı olanların 45. maddede yazılı işleri arızı olarak yapmalarından elde ettikleri kazançlar,

vergilendirilecek arızı kazanç olarak tanımlanmıştır.

Değer artışı kazancında olduğu gibi, burada da, bir takvim yılında yukarıda ilk dört paragrafta yazılı olan kazançların toplamının on milyar liralık kısmının gelir vergisinden müstesna olduğu belirtilmiştir.

Diğer yandan, maddede geçen "hasılat" deyiminin, alınan para ve ayınlarla diğer yöntemlerle elde edilen ve para ile temsil edilebilen yararları anlattığı kurala bağlanmış ve arızı kazançların net tutarının nasıl hesaplanacağı açıklanmıştır.

2. - Yapılan değişiklik ve düzenlemelerin anlamının ortaya konulabilmesi için önceki kurallara bakılmasında yarar bulunmaktadır.

a) Gelir vergisi uygulamasında 22.07.1998 günlü, 4369 sayılı Yasa'dan önceki durum:

193 sayılı Gelir Vergisi Yasası'nın, 4369 sayılı Yasa ile değiştirilmeden önce 1. maddesinde, gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların net tutarı olarak tanımlanmış; 2. maddesinde de, gelire giren kazanç ve iratlar yedi grup olarak sayılmıştır.

Düzenlemeye göre, bir gelirin vergiye bağlı tutulabilmesi, 2. maddede sayılan gelir gruplarından birine girmesine bağlıdır.

Gelir vergisi sistemimizde, belli bir kaynağa bağlı gelir ögelerinin yanında böyle bir kaynağa bağlı olmayan ya da süreklilik taşımayan kimi gelirler de, sair kazanç ve iratlar grubunda vergiye bağlı tutulmuştur.

Yasa'nın 2. maddesinde sayılan gelir gruplarından "sair kazanç ve iratlar", ilk bakışta önceki altı gruba girmeyen gelirlerin bu grupta vergilendirileceği izlenimini veriyorsa da, bu gruba giren gelirlerin Yasa'nın 80 ve 81. maddelerinde ayrı ayrı gösterilmiş olması bu izlenimi doğru kılmamaktadır. Diğer bir deyişle, ilk altı gruba girmeyen bir gelirin vergilendirilebilmesi, ancak söz konusu gelirin "sair kazanç ve iratları" düzenleyen maddeler içinde belirtilmiş olmasına bağlıdır.

Bu durum, geniş anlamda gelir kavramına giren kimi gelirlerin vergilendirilmemesi sonucunu doğurmuştur. Buna göre, gelirin yalnızca el değiştirmesinden ibaret olan transfer niteliğindeki geçişler vergilendirilen gelir kavramına girmemektedir.

Bu sistemden kaynaklanan sorunlar 4369 sayılı Yasa'nın 24. maddesinin gerekçesinde, "...gelişen ekonomik hayata bağlı olarak elde edilebilecek, devamlılık niteliği bulunmayan gelir unsurları çeşitlenmekte ve bu gelir unsurlarına ilişkin açık bir hüküm bulunmaması durumunda kanunla bir değişiklik yapıncaya kadar, söz konusu unsurlar vergi dışı kalmaktadır. Dolayısıyla, bu gelir unsurları açıkça bireyin satın alma gücünü artırdığı halde vergilenememektedir. Bu tür gelirleri vergilendirmek için yapılacak düzenlemeler her zaman mümkün olamamakta, en azından yapılacak değişikliğin zaman alması, vergilendirmede adalet ilkesinin uygulanmasını geciktirmektedir. Diğer yandan yapılan değişiklikler, kanunun gittikçe karmaşıklaşmasına ve sistematığının bozulmasına yol açmakta ve vergilendirmede belirlilik ilkesini zedelemektedir. Ayrıca, vergiye tabi gelirin kapsamı konusunda idare ile mükellef arasında uyumsuzluklara neden olmaktadır.

Kişilerin üretim sürecine katkıları dolayısıyla elde ettikleri gelirler vergilendirilirken, üretime katkı sonucunda elde edilmeyen, gelirin yeniden paylaşımı olarak nitelendirilebilecek bir

kısım gelir unsurunun vergilendirilmemesi vergilendirmenin genellik ve eşitlik ilkesini zedelemekte, toplumda vergi ödemeye karşı bir direnç oluşmasına yol açmaktadır.

Mevcut düzenlemenin yarattığı diğer bir sorun, vergiye tabi olması gerektiği halde beyan dışı bırakılan kazanç ve iratların, vergiye tabi olmadığı ileri sürülen gelirlerden kaynaklandığı yolundaki gerekçelerle mükelleflerin Vergi Usul Kanunundaki 30/7. maddeye göre yapılacak tarhiyatlardan kaçınabilmeleridir. Kaldı ki, vergiden kaçınma kastı olmasa dahi varlığı tespit edilen gelirin hangi vergilendirme rejimi çerçevesinde vergilendirileceğinin tespiti mevcut sistem içinde mümkün olmayabilmektedir.

Uygulamada bu sıkıntılar ülkemizde geniş boyutlara ulaşan kayıt dışı ekonominin daha da yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Kayıt dışında faaliyet gösteren potansiyel yükümlüler, bu şekilde elde ettikleri gelirin tespit edilmesi durumunda dahi etkin bir şekilde vergilenmeyeceği düşüncesinden hareketle söz konusu faaliyetlerini güven içinde sürdürebilmektedirler...." biçiminde ortaya konulmuştur.

Diğer yandan, 4369 sayılı Yasa değişikliğinden önceki gelir tanımı üzerine kurulu gelir vergisi sisteminin başarılı olabilmesi için, sağlıklı bir belge ve kayıt düzeninin yerleşmiş olması, yönetsel ve yargısal yeterli ve etkili bir vergi denetiminin bulunması gerekmektedir. Çünkü, sistemin başarısı, her mükellefin tüm faaliyetlerinin izlenmesine bağlıdır. Oysa, ülkemizdeki veriler bu gereklerin başarılı olarak yerine getirilemediğini göstermektedir.

Gelir Vergisi Yasası'nın yürürlüğe konulduğu 1961 yılından, 4369 sayılı Yasa'nın yürürlüğüne ilişkin 01.01.1999 gününe kadar bu gelir anlayışı uygulanmış ve bu süreçte, kaynak teorisine göre yapılan gelir tanımının yetersiz olduğu, mükelleflerin bir kısım gelirinin kapsam dışında tutulduğu, belge ve kayıt düzeninin yerleştirilemediği, etkili ve yeterli bir vergi denetimi yapılamadığı görülmüştür.

Ortaya çıkan sakıncalar, çeşitli güvenlik sistemleri ve oto-kontrol düzenekleri ile giderilmeye çalışılmıştır. "Ortalama kâr haddi esası", "asgari zirai kazanç esası", "gider esası" ve "servet beyanı esası" bu tür vergi güvenlik ve oto-kontrol kurumları olarak geliştirilmiştir.

Bu kurumlara 01.01.1983'den itibaren "hayat standardı esası" eklenmiştir. Mükellefin kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürmesinin bir bedeli olduğu, dolayısıyla gelirinin de en az bu bedeli karşılamaya yeterli tutarda bulunması gerektiği varsayımına dayanan "hayat standardı esası"nın yürürlüğe konulmasından bir yıl sonra da "gider esası" ile "servet kazancı esası" kaldırılmıştır. Ne var ki, "hayat standardı esası" uygulamasından da istenilen sonuç alınamamıştır.

Geçmişteki bu deneyimlerden yola çıkılarak, mükellefin gerçek ödeme gücünün ortaya konulabilmesi için 213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasına 24.06.1994 günlü, 4008 sayılı Yasa'yla 7. bent eklenmiş ve bu bentte, "harcama ve tasarruflar yoluyla re'sen takdir" yöntemi getirilmiştir. Ne var ki, 7. bent kuralı, 01.01.1995 gününde yürürlüğe girmesinin öngörülmesine karşın, 01.01.1999 yılına, yani vergi tanımında değişiklik yapılınca kadar uygulanamamıştır.

Bu nedenlerle, Gelir Vergisi Yasası'ndaki gelir tanımı ve gelir gruplarına giren gelir ögeleri kapsamında değişiklik yapılması zorunluluğu doğmuştur.

b) Gelir Vergisi'ne ilişkin olarak 22.07.1998 günlü, 4369 sayılı Yasa'yla getirilen düzenlemeler:

Gelir Vergisi Yasası'nın 1. maddesinde 4369 sayılı Yasa'yla yapılan değişiklikle gelir, "bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği, tasarruf veya harcamasına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safi tutarı" biçiminde yeniden tanımlanmış; buna koşut olarak Yasa'nın 2. maddesinin 7. bendindeki gelir grubu "kaynağı ne olursa olsun diğer her türlü kazanç ve iratlar" biçiminde değiştirilerek geniş anlamdaki gelir tanımı pekiştirilmiştir. Böylece, kişinin satın alma gücünü artıran her türlü değer vergiye bağlı gelir olduğu vurgulanmıştır.

Yapılan bu yeni tanımlamayla, bir gelirin vergilendirilebilmesi için yasada açıkça belirtilmiş olması gerektiği yolundaki anlayış terkedilerek, bir gelirin vergilendirilmemesi için yasada açıkça vergiden ayırık tutulduğuna ilişkin bir kuralın bulunması gerektiği anlayışına geçilmiştir. Ayrıca, ekonomik gelişmelere bağlı olarak yeni gelir ögelerinin ortaya çıkması durumunda bunların kendiliğinden verginin konusuna alınması sağlanmış, böylece Gelir Vergisi Yasası'nın ekonomik gelişmelere uyumu hızlandırılmıştır.

Sonuç olarak, 4369 sayılı Yasa'yla gerçekleştirilen değişiklikle, ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesinden hareketle vergi adaleti, herhangi bir gelirin vergiye bağlı olup olmadığı konusunda vergi idaresi ile mükellefler arasında uyumsuzluk olasılığının azaltılması ve vergi tabanının genişletilmesi sağlanmıştır.

Ayrıca, 213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasına 4008 sayılı Yasa'yla eklenen 7. bentteki, maliye denetim elemanlarınca yapılan incelemeler sırasında mükelleflerin, her türlü harcama ve tasarruflarını vergisi ödenmiş ya da vergiye bağlı olmayan kazançlardan sağladıklarını kanıtlayamamaları durumunu re'sen vergi tarhını gerektiren nedenler arasına alan kural anlam kazanmıştır.

Anılan bendin gerekçesinde, bu düzenlemeyle, mükelleften herhangi bir bildirim, belge, beyan alınmaksızın yalnızca idare tarafından saptanan harcama ve tasarruflardan hareketle kişilerin vergilendirilmesi gereken gelirlerinin kontrol edilmesinin amaçlandığı, kaynağı açıklanamayan harcama ve tasarruflardan hareket edilerek dönem kazancının belirlenmesi yönteminin güçlü bir oto-kontrol sistemi olarak denetimin etkinliğini artıracığı vurgulanmıştır.

Yapılan bu düzenlemelerle gelirin saptanmasında "kaynak teorisi"nden "net artış teorisi"ne geçilmiştir. Bu bağlamda, kaynağı ne olursa olsun tüm gelirlerin 01.01.1999 gününden başlayarak gelir vergisi kapsamına alınması ve yasalarda belirlenen ayrıklıklar dışında vergilendirilmeyen herhangi bir gelirin kalmaması biçiminde özetlenebilecek bir reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformla, vergi tabanının genişletilmesine koşut olarak, vergi inceleme ve denetim alanı da genişletilmiş ve etkinliği artırılmıştır.

4369 sayılı Yasa'nın yürürlük günü olan 01.01.1999'dan önce kişilerin çeşitli biçimlerde edindikleri birikimlerinin de kayıt altına alınarak yasallaştırılmasına gerek duyulmuş ve Gelir Vergisi Yasası'na 4369 sayılı Yasa'yla geçici 47. madde eklenmiştir.

Anılan geçici 47. maddede, mükelleflerin kayıtlarda yer almayan ya da maddede sayılan belgelerle kanıtlanamayan nakit para, mevduat sertifikası, döviz ve benzeri değerlerini 30.09.1998 günü itibarıyla en az bir gün süreyle Türkiye'de kurulu mevduat kabulüne yetkili

bankaların Türkiye'deki şubelerinde bulundurduklarının kanıtlanması koşuluyla, bu değerlerden karşılanan mal edinimleri ve giderlere ilişkin inceleme ve tarhiyat yapılamayacağı kurala bağlanmıştır.

Böylece anılan geçici madde ile bir yandan kayıt dışı değerlere yasallık kazandırılırken, diğer yandan bunlara ilişkin geçmişe dönük inceleme ve vergilendirme yapılmayacağının güvencesi verilmiştir. Üstelik, ilgili kuruluşların, mükelleflerin bu konudaki istemlerini yerine getirmeye zorunlu oldukları belirtilmiştir.

Bu geçici madde ile öngörülen 30.09.1998 günü kamuoyunda "Mali Milat" olarak anılmıştır.

Ancak, bu yeni düzenlemeler yürürlüğe girmeden, Gelir Vergisi Yasası'na 14.08.1999 günlü, 4444 sayılı Yasa'yla eklenen geçici 56. madde ile, uygulama 2002 yılının sonuna kadar ertelenmiş ve eski düzenlemelerin benzeri kurallar yürürlüğe konulmuştur. Yine Gelir Vergisi Yasası'na, 23.11.2000 günlü, 4605 sayılı Yasa'yla eklenen geçici 58. madde ile de, 01.01.2000-31.12.2001 günleri için "hayat standardı esası" yeniden getirilmiştir.

Ertelemenin nedenleri 4444 sayılı Yasa'nın genel gerekçesinde şöyle açıklanmıştır:

"22 Temmuz 1998 tarihli ve 4369 sayılı Yasa ile vergi sisteminde reform niteliğinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin yapılmasında şu temel ilkelerden hareket edilmiştir:

1. Vergi tabanının genişletilmesi,
2. Kayıt dışı ekonominin kayda alınması,
3. Vergi sisteminin daha basit ve açık hale getirilmesi,
4. Vergi adaletinin sağlanması,
5. Ekonomiye uyum.

4369 sayılı Yasanın bu temel ilkeleri bugün de vazgeçilmez ve ikinci plana atılamaz ilkelerdir. Bu ilkelerden vazgeçilmesi her sosyal ve ekonomik koşulda söz konusu değildir.

...4369 sayılı Yasa toplumun geniş kesimlerince kabul ve destek görmüştür. Ancak bu yasanın hazırlıkları sırasında ve yasalaşma sürecinde var olan koşullar daha sonradan hızla değişmiş, 1997 yılı ortalarında Tayland'da başlayan ve sermaye ve mal hareketleri yoluyla Güneydoğu Asya'yı etkisi altına alan finansal kriz 1998'in ortalarında Rusya'yı da etkisi altına alarak bütün dünya ekonomilerini derinden sarsmıştır.

Tüm dünya ekonomilerini sarsan ekonomik krizin olumsuz etkileri Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkilemiş, 1998 yılında başlayan ekonomik daralma 1999 yılında da devam etmiştir. Dışsal faktörlerin etkileri sonucu ortaya çıkan yeni ekonomik durum bütün işletmeleri olumsuz yönde etkilemiş, bunun sonucunda da mükelleflerin yeni ekonomik koşullardan kaynaklanan haklı talepleri gündeme gelmiştir.

Vergi sistemlerini ekonomik koşullardan bağımsız olarak düşünmek mümkün olmadığı gibi, vergi mevzuatını değişmez kabul etmek de mümkün değildir. Vergi sisteminin temel

fonksiyonu ekonomik koşulları değiştirmek değildir. Tersine ekonomik koşullar vergi sistemini değiştirmek için yeterli gerekçe olabilir. Vergi sistemi ekonomik koşulları ve yapıyı izlemek ve yeni koşul ve yapıya uygun düzenlemeleri yapmak durumundadır.

Açıklanan gerekçelerle vergi sistemini ekonomik koşullar çerçevesinde tekrar gözden geçirmek ve gerekli önlemleri almak zorunluluğu doğmuştur. Bunu yaparken vergi sisteminin özüne dokunulmaması, temel ilkelerin korunması, vergi ile ilgili uzun vadeli amaçlara ulaşmaya çalışırken mükelleflerin mali yapılarını olumsuz etkilemeyecek başka yöntem ve araçların kullanılması temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Vergi mevzuatında ekonomik gerekler nedeniyle bazı değişiklikler yaparken, 4369 sayılı Yasanın temel ilkelerinden vazgeçilmesi gerekmemektedir. Bu ilkeler bugün de geçerlidir. Ancak bu ilkelere ulaşmaya çalışırken kullanılacak yöntem ve araçlarda farklılıklar olacaktır.

...Bu Yasada, 4369 sayılı Yasa ile getirilen ve kayıt dışı ekonominin kayda alınmasında çok önemli bir düzenleme olan bütün gelirlerin vergiye tabi olduğu yönündeki gelir tanımı değiştirilmemekte, uygun bir süre için ertelenmektedir. Bu sürede; mevcut ekonomik koşulların yarattığı olumsuz etkilerin işletmeler üzerindeki etkilerinin bütünüyle ortadan kalkacağı tahmin edilmekte, ayrıca vergi idaresine, yeni düzenlemeyi mükelleflere sağlıklı bir şekilde anlatma ve yeterli hazırlığı yapabilmesi için daha geniş bir zaman tanınmaktadır. Böylece geçiş dönemi olmayan düzenlemenin mükelleflerde yarattığı olumsuz psikolojik etkiler ortadan kaldırılmakta ve uygun koşullarda bir geçiş dönemi öngörülmektedir..."

3. - Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinin, yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin görülmesini sağlamak için gelire gereksinimleri vardır. Gerek devlet aygıtının yürütülmesi, gerek kamu hizmetinin görülmesi için yapılan giderlerin karşılanmasında en büyük gelir tutarını ise vergiler oluşturmaktadır.

Vergi, devletin ya da devletten vergilendirme yetkisi almış diğer kamu tüzelkişilerinin, bireylerden hukuksal cebir altında ve yasalarda belirtilen kurallar içinde, karşılıksız aldığı ekonomik değer olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımdaki belirleyici öğelerden olan hukuksal cebir kavramı, vergiyi ödemenin yasal görev olmasını ve bu görevi yerine getirmeyenlere yasayla öngörülen yaptırımların uygulanmasını kapsamaktadır.

Bu durumuyla vergi, birey ile vergi alacaklısı devlet örgütü arasında yalnızca mali ilişkiyi değil, aynı zamanda hukuksal bir ilişkiyi anlatmaktadır. Nitekim, Anayasa'nın 73. maddesinde, vergi ödevi ile kişinin hukuksal ilişkisi düzenlenmiştir.

Anılan maddede getirilen kural herkesi mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü kılmış, ancak yükümlülük kamu giderlerinin karşılanması koşuluna bağlanmıştır. Bu, kamu giderleri gerektirmedikçe kişiden vergi alınmaması ve vergi adı altında toplanan paraların kamu giderleri dışında harcanmaması anlamına gelmektedir. Görüldüğü gibi, vergi ödevinde kişinin, belirli bir hizmetten doğrudan doğruya yararlanma karşılığı olarak bir ödemede bulunması değil, bütün kamu hizmetleri giderlerine karşı genel bir katılma payını üstlenmesi söz konusudur.

Vergi ödevinde tüm kamu giderlerine karşı genel bir katılma payının yüklenilmesi, söz konusu payın eşit ve dengeli olarak dağılımını zorunlu kılmaktadır. Nitekim, Anayasa'nın 73.

maddesinin ikinci fıkrasında, "vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır" kuralına yer verilmiştir.

Bu anayasal ilkeler çerçevesinde; vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüğe ilişkin düzenlemelerin yasa ile gerçekleştirilmesi, vergi yükümlülüğünün genel bir katılma payı olması nedeniyle kişiler arasında dengeli ve eşit dağıtılması, adalet ve hakkaniyet ölçütlerine uygun, açık, anlaşılabilir ve belirgin oranlar ve ögeler içermesi gerekmektedir.

4. - İncelenen 4775 sayılı Yasa'nın 1-7. maddeleri ile Gelir Vergisi Yasası'nda yapılan değişiklikler ve yeniden düzenlemelerle; 4369 sayılı Yasa'nın getirdiği, ancak bugüne kadar ertelenerek uygulamaya konulmayan gelir tanımı ile ilgili yeni anlayışın ekonomiye olan olumsuz etkilerinden, kamuoyunda düzenlemeye olan güvensizlikten ve düzenlemeden beklenen olumlu sonuçların alınmasında bu düzenlemenin beklenen etkiyi sağlayamayacağı konusunda varılan genel anlayıştan sözedilerek kaldırılması ve gelir vergisi uygulamasında, 4369 sayılı Yasa'yla yapılan değişiklikten önceki duruma dönülmesi amaçlanmaktadır.

Oysa, 4369 sayılı Yasa'yla getirilen reform niteliğindeki uygulamaları erteleyen 4444 sayılı Yasa'nın genel gerekçesinde de açıkça belirtildiği gibi, 4369 sayılı Yasa'nın temel ilkeleri vazgeçilmemesi gereken ilkelerdir.

Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasına 4008 sayılı Yasa'yla eklenen 7. bent kuralı ile birlikte 4369 sayılı Yasa'yla Gelir Vergisi Yasası'nda yapılan değişikliklerin öncelikli amacı, tüm vergi mükelleflerinin ve mükelleflerin tüm işlemlerinin belge ve kayıt düzenine alınmasıdır.

Durum böyle olunca bunu sağlayan düzenlemelerin yürürlükten kaldırılmasının, yani kayıt dışılığı önleyemeyen, tersine buna yol açan bir sistemin yeniden yürürlüğe konulmasının en azından kayıt dışılığı özendirmek anlamına geldiği açıktır. Üstelik, eski güvenlik ve oto-kontrol sistemlerinin getirilmediği de gözönüne alınırsa, vergi dışı kalmanın ne kadar kolaylaştırıldığı daha açık biçimde görülecektir.

Böyle bir vergi düzeninin, Anayasa'nın 73. maddesiyle oluşturulmak istenilen vergi sistemiyle bağdaşıp bağdaşmadığı tartışılabilir. Vergi mükelleflerinin yaklaşık yarısının kayıt dışı olmasının anlamı ve sonucu, kamu hizmetinin finansman gereksiniminin büyük bölümünü kayıtlı ve dürüst vergi mükelleflerinin üstlenmek zorunda kalmaları olduğuna göre; bu durumun Anayasa'nın vergide eşitlik, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkeleriyle bağdaştırılmasının nasıl uygun görüldüğü de tartışılabilir. Ancak tartışılmaması gereken husus, gelir vergisi sisteminde eskiye dönüşün sosyal hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmadığı ve kamuoyunda kabul görmediği gerçeğidir.

Vergi mükelleflerinin yaklaşık yarısının kayıt dışı kalmasının bir başka sonucu, Devlet'in dolaylı vergilere yönelmesi olup, bunun bir örneği incelenen Yasa'nın yasalaşması sürecinde görülmüştür. Önce "hayat standardı esası"nın getirilmesine çalışılmış ve buna bağlı olarak kamuoyunda deprem vergisi olarak adlandırılan "özel işlem vergisi"nin kimi kalemlerinin kaldırılması öngörülmüştür. Ancak, "hayat standardı esası" tepkiler üzerine yasa tasarısından çıkarılınca, kaldırılmak istenilen özel işlem vergisi kalemleri Yasa'ya yeniden konulmuştur. Dolaylı vergilerin dar gelirli yurttaşlara olan olumsuz etkisi bilinen bir gerçektir.

5. - Vergi gelirlerinin Devlet yaşamı ve kamu hizmetleri yönünden önemi ve gerektiğinde hukuksal cebir kullanılarak elde edilebilmesi, vergi denetiminin gereğini ve etkin

kılınmasındaki zorunluluğu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, incelenen Yasa'nın, Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasının 7. bendini yürürlükten kaldıran 9. maddesi üzerinde ayrıca durmak gerekir.

213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin 2791 sayılı Yasa'yla değişik ikinci fıkrasına 24.06.1994 günlü, 4008 sayılı Yasa'yla eklenen 7. bentle öngörülen, mükelleften herhangi bir bildirim, belge, beyan alınmadan yalnızca denetim elemanlarınca saptanan ve kaynağı açıklanamayan gider ve birikimlerden hareket edilerek dönem kazancının belirlenmesi yönteminin güçlü bir oto-kontrol sistemi olarak denetimin etkinliğini artıracak kuşkusuzdur.

4369 sayılı Yasa'dan daha önce Vergi Usul Yasası'na eklenmiş olmasına karşın, değinilen bu düzenlemenin, ancak 4369 sayılı Yasa'nın benimsediği sistemle birlikte etkin duruma geleceği ve beklenen sonuçları doğurabileceği açıktır.

Dolayısıyla, incelenen Yasa'yla, Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasının 7. bent kuralının yürürlükten kaldırılması, vergi güvenliği yönünden sakınca doğuracak niteliktedir.

Sonuç olarak, özellikle Vergi Usul Yasası'nın 30. maddesinin ikinci fıkrasının 7. bendinin yürürlükten kaldırılması ve Gelir Vergisi Yasası'nda eski düzenlemelere, bu kez oto-kontrol ve güvenlik düzenekleri de olmaksızın geri dönülmesi, esasen eski düzenlemelerin sonucu olan kayıt dışılığı daha da özendireceğinden, gerçek kişilerin gelirlerinin büyük bölümü, şimdi olduğu gibi, vergilendirilmemiş kazanç olarak kalacaktır.

Bu durumun "kara para" ile savaşımında olumsuz etki yaratacağı açıktır.

Oysa, verginin ödeme gücüne göre alınması, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağıtılması her vergi yasasında bulunması gereken niteliklerdir.

6. - İncelenen 4775 sayılı Yasa'nın 8. maddesi ile, 193 sayılı Gelir Vergisi Yasası'nın;

- Geçici 46. maddesinin,

- 1. fıkrasında yer alan "beş yıldan fazla" ve "beş yıllık süre" ibarelerinin sırasıyla "dört yıldan fazla" ve "dört yıllık süre",

- 2.fıkrasında yer alan "2003 yılı"nın "2002 yılı",

- Geçici 55. maddesinde yer alan "1.1.1999-31.12.2002 tarihleri arasında" ibaresinin "1.1.1999-31.12.2003 tarihleri arasında",

- Geçici 59. maddesinde yer alan "31.12.2004 tarihine kadar", "26.7.2001-31.12.2002 tarihleri arasında" ve "80 inci" ibarelerinin sırasıyla "31.12.2005 tarihine kadar", "26.7.2001-31.12.2003 tarihleri arasında" ve "mükerrer 80 inci",

biçiminde değiştirilmesi öngörülmüştür.

Bu kurallardan geçici 46. ve geçici 59. maddelere ilişkin olanların, incelenen 4775 sayılı Yasa'yla yapılan değişikliklerle doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Yayımlanması yukarıdaki gerekçelerle uygun bulunmayan 4775 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun, 4481 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 9. maddeleri ile bu maddelerle ilgili olan 8. maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce bir kez daha görüşülmesi için, Anayasa'nın değişik 89. ve 104. maddeleri uyarınca ilişkide geri gönderilmiştir.

Ahmet Necdet SEZER

CUMHURBAŞKANI

Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Plan ve Bütçe Komisyonu 6.1.2003

Esas No. : 1/333

Karar No. : 4

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Büyük Millet Meclisince görüşülerek kabul edilen ve onaylanmak üzere 20.12.2002 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Yüce Makamına sunulan 19.12.2002 tarihli ve 4775 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun, 4481 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Sayın Cumhurbaşkanınca Anayasanın değişik 89 uncu ve 104 üncü maddeleri uyarınca yayımlanması kısmen uygun bulunmayarak; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 9 uncu maddeleri ile bu maddelerle ilgili olan 8 inci maddesinin, bir defa daha görüşülmek üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına geri gönderilmiş ve Başkanlıkça 2.1.2003 tarihinde gerekçeli geri gönderme tezkeresi ile birlikte Komisyonumuza havale edilmiştir.

Bu defa, Komisyonumuzun 06.01.2003 tarihinde yaptığı 5 inci birleşimde anılan Kanun ile geri gönderme tezkeresi, Hükümeti temsilen Maliye Bakanı Kemal Unakıtan ile Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığı temsilcilerinin de katılımıyla incelenip görüşülmüştür.

Cumhurbaşkanlığının geri gönderme tezkeresinde;

– 1998 yılında çıkarılan 4369 sayılı Kanunla, Gelir Vergisi Kanunundaki gelir tanımı ve gelir gruplarına giren gelir öğelerine ilişkin kapsamlı bir değişikliğe gidildiği, bu Kanundan önce 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda, bir gelirin vergilendirilebilmesi için yasada açıkça belirtilmiş olması gerektiği ve dolayısıyla ilk altı gelir unsuru içine dahil edilemeyen kazanç ve iratların da, ancak diğer kazanç ve iratlar başlığı altında sayılan faaliyetlerden biri olması halinde vergiye tabi tutulacağı, bu nedenle kanunda sayılmamış olan gelirlerin vergilendirilemediği,

– 4369 sayılı Kanun ile; gelişen ekonomik hayata bağlı olarak elde edilebilecek, devamlılık arz etmeyen ve Kanunda açıkça belirtilmese de kişinin ödeme gücünü artıran her türlü gelirin vergilendirilebilmesini teminen gelirin tanımının değiştirildiği,

– Uygulamada hangi gelirlerin diğer kazanç ve iratlar grubunda vergilendirileceği hususunda mükellefler ile vergi idareleri arasında anlaşmazlıklar çıktığı, varlığı tespit edilmekle birlikte değer artışı ve arızı kazançlar çerçevesinde hangi faaliyete tekabül ettiği belirlenemediğinden dolayı bazı gelirlerin vergi dışında kaldığı, bu nedenle vergide eşitlik ve adalet ilkelerinin zedelendiği, 4369 sayılı Kanun ile bu karmaşaya son verildiği, ayrıca, 4369 sayılı Kanundan önceki sistemin ancak etkin bir belgelendirme düzeniyle işleyebileceği, oysa bu konuda ülkemizde ciddi altyapı eksikliklerinin bulunduğu, ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesi için "hayat standardı", "ortalama kâr haddi", "asgari zirai kazanç", "gider esası", "servet beyanı" gibi oto kontrol mekanizmalarından yararlanıldığı,

– 4369 sayılı Kanun ile bir gelirin vergilendirilmesi için kanunda açıkça sayılması gerektiği kuralından, bir gelirin vergilendirilmemesi için yasada açıkça vergiden muaf tutulması gerektiği kuralına geçildiği, böylece vergi sisteminin denetim işlevinin işlerlik kazandığı,

– Kaynak teorisinden net artış teorisine geçilerek, gelirin daha gerçekçi saptanmasının sağlandığı, böylece vergi tabanının genişletildiği,

– Yaşanan ekonomik kriz nedeniyle 4444 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler sonucu 4369 sayılı Kanunla getirilen düzenlemelerin 1999 - 2002 dönemi için uygulanmamasının öngörüldüğü,

– 4775 sayılı Kanunla ise, 4369 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önceki uygulamanın sürekli ve kalıcı hale dönüştürüldüğü,

– Ekonomik gelişmeye paralel olarak çeşitlenen ve devamlılık niteliği bulunmayan gelir unsurlarının, kişilerin satınalma güçlerini artırmasına rağmen, vergi dışı bırakılmasının vergide genellik ve eşitlik ilkelerini zedeleyeceği,

– Vergi güvenlik ve oto kontrol kurumlarının bulunmadığı bir sistemde, maliye denetim elemanlarınca yapılması öngörülmüş kaynağı kanıtlanamayan kazançlara ilişkin resen vergi tarhı uygulamalarının kaldırılmasının etkili ve yeterli bir kayıt düzenine olanak sağlamayacağı,

– Dolaylı vergi niteliği gösteren özel işlem vergilerinin, vergi gelirleri içindeki payının artmasının, Anayasanın 73 üncü maddesinde belirtilen vergide eşitlik, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı ilkeleri çerçevesinde değerlendirilemeyeceği,

– Sonuç olarak; Vergi Usul Kanununun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrasının 7 nci bendinin ve Gelir Vergisi Kanununda 4369 sayılı Kanunla gerçekleştirilen değişikliklerin yürürlükten kaldırılması, vergi güvenlik ve oto kontrol müesseselerinin bulunmadığı bir mali yapıda kayıt dışı ekonomik faaliyetleri cazip hale getireceği ve dolayısıyla vergilendirilmemiş kazançların mevcut sistem içindeki payını artıracığı,

İfade edilmiş ve 4775 sayılı Kanun; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 9 uncu maddeleri ile bu maddelerle ilgili olan 8 inci maddesi, Anayasanın değişik 89 uncu ve 104 üncü maddeleri hükmü

gereğince kısmen bir kez daha görüşölmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine iade edilmiştir.

Komisyonumuzda, Kanun ve Geri Gönderme Tezkeresinin geneli üzerindeki görüşmelere geçilmeden önce Kanunun Anayasaya uygunluğu konusunda görüşme yapılmış ve bu görüşmenin ardından Kanun ve Geri Gönderme Tezkeresinin geneli üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

Bu görüşmelerde;

- 4369 sayılı Yasanın, toplumsal bir uzlaşmanın ürünü olduğu, ancak, ekonomik krizin yol açtığı olumsuzluklar nedeniyle uygulanamadığı, yasa uygulanmadan eleştirilmesinin ve kaldırılmasının gerçekçi bir yaklaşım olmayacağı,
- Mevcut vergi düzenlemeleriyle kamu giderlerini karşılayacak oranda vergi geliri elde edilemeyeceği, neticede vergi adaletini olumsuz etkileyen dolaylı vergilere ağırlık verilmek zorunda kalınacağı,
- Nereden buldun düzenlemesinin, 1994 yılında getirildiği, 1998 yılında yapılan reformla geliştirildiği, bu düzenlemelerin 4775 sayılı Kanun ile kaldırılarak vergi sisteminin güvenlik mekanizmalarından yoksun bırakıldığı,
- 1999 yılında ülkeden olağanüstü bir kaynak çıkışının yaşanmadığı, yurtdışına çıkan kaynakların global krizin etkisiyle güvenli ortamlar bulmak amacıyla taşındığı, dolayısıyla mali milat düzenlemesine bağlanamayacağı,
- 4369 sayılı Kanunun tamamen kaldırılması yerine, eksikliklerinin giderilmesinin daha gerçekçi olacağı, ülkemizde vergi denetiminin yetersizliği gözönüne alınırsa, mevcut oto kontrol mekanizmalarının kaldırılmasının doğuracağı olumsuz sonuçların kolaylıkla görülebileceği,
- Vergi düzenlemeleri yapılırken dünyada global bir ekonomik yapı bulunduğunun ve ülkemizin de bu bütünün bir parçası olduğunun unutulmaması gerektiği, dolayısıyla ülkemizin rekabet gücünü artıracak vergisel düzenlemelerin mutlaka yapılması gerektiği,
- İMKB'de işlem gören hisse senetlerinin alım satımından doğan kazançların vergilendirilmesinde üç aylık bir süre öngörülmüşken, borsada kayıtlı olmayan hisse senetleri için bir süre öngörülmemesinin küçük ve orta boy işletmeleri olumsuz etkileyeceği,

Şeklindeki görüş ve eleştirileri müteakip Hükümet adına yapılan tamamlayıcı açıklamalarda;

- Vergilemeye ilişkin temel ilkelerde herkesin mutabık olduğu, ancak aynı hedefe farklı yollardan ulaşılabilceği, bunun da bir tercih meselesi olduğu, herhangi bir tercihin otomatik olarak kayıt dışını teşvik etmesinin sözkonusu olamayacağı,
- Türk Vergi Sisteminde köklü reformların 1950 yılında başladığı, o tarihte belirlenen esasların ana hatlarıyla bugüne kadar korunduğu, 4369 sayılı Kanunla gelir tanımının değiştirildiği, 4775 sayılı Kanunla Hükümetin bir tercihte bulunduğu, gelirin tanımında "net artış teorisi" yerine "kaynak teorisi"nin benimsendiği, bu tercihin kayıt dışılığın artırılması

anlamına gelmeyeceği, pek çok gelişmiş ülkede de gelir tanımının bu teoriye göre düzenlendiği,

– Hükümetin öncelikli hedefinin vergi adaletinin sağlanması olduğu, 4775 sayılı Yasanın bir amacının da vergi yükünün adaletli dağıtılması olduğu,

– Vergi oto kontrol mekanizmalarının sadece mevzuatta yer almasının yeterli olmadığı, bu düzenlemelerin uygulama ile anlam kazanacağı, uygulamanın başarısının da kuralın uygulanabilir olmasına bağlı olduğu,

İfade edilmiştir.

Kanun ve Cumhurbaşkanlığının Geri Gönderme Tezkeresi üzerinde yapılan görüşmeleri müteakip, Kanunun maddelerinin görüşülmesine geçilmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda; Kanunun, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 uncu maddeleri aynen kabul edilmiş, verilen bir önerenin Komisyonumuzca benimsenmesi üzerine yürürlüğe ilişkin 16 ncı maddesi, Kanunun yasalaşma sürecindeki gecikme nedeniyle, Özel İşlem Vergisi ile Özel İletişim Vergisine ilişkin hükümlerin geriye yürütülmemesini teminen yeniden düzenlenmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

MADDE 1. – 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 1 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1. – Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.

MADDE 2. – 193 sayılı Kanunun 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 2. – Gelire giren kazanç ve iratlar şunlardır :

1. Ticarî kazançlar,
2. Ziraî kazançlar,
3. Ücretler,
4. Serbest meslek kazançları,
5. Gayrimenkul sermaye iratları,
6. Menkul sermaye iratları,
7. Diğer kazanç ve iratlar.

Bu Kanunda aksine hüküm olmadıkça, yukarıda yazılı kazanç ve iratlar gelirin tespitinde gerçek ve safi miktarları ile nazara alınır.

MADDE 3. – 193 sayılı Kanunun 80 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 80. – Aşağıda yazılı olup geçen bölümlerin dışında kalan kazanç ve iratlar bu bölümdeki hükümlere göre vergiye tâbi gelire dahildir :

1. Değer artışı kazançları,
2. Arızî kazançlar.

MADDE 4. – 193 sayılı Kanunun mülga mükerrer 80 inci maddesi aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Mükerrer Madde 80. – Aşağıda yazılı mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar değer artışı kazançlarıdır.

1. İvazsız olarak iktisap edilenler ile 3 ay süreyle elde tutulan ve Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar.
2. 70 inci maddenin birinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yazılı hakların (ihtira beratları hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar.
3. Telif haklarının ve ihtira beratlarının müellifleri, mucitleri ve bunların kanunî mirasçıları dışında kalan kimseler tarafından elden çıkarılmasından doğan kazançlar.
4. Ortaklık haklarının veya hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar.
5. Faaliyeti durdurulan bir işletmenin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasından doğan kazançlar.
6. İktisap şekli ne olursa olsun (ivazsız olarak iktisap edilenler hariç) 70 inci maddenin birinci fıkrasının 1, 2, 4 ve 7 numaralı bentlerinde yazılı mal (gerçek usulde vergiye tâbi çiftçilerin ziraî istihsalde kullandıkları gayrimenkuller dahil) ve hakların, iktisap tarihinden başlayarak dört yıl içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar (Kooperatiflerin ortaklarına bu sıfatları dolayısıyla tahsis ettikleri gayrimenkulleri tahsis tarihinde ortak tarafından satın alınmış sayılır.)

Bu maddede geçen “elden çıkarma” deyimi, yukarıda yazılı mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını ifade eder.

Bir takvim yılında elde edilen değer artışı kazancının 10 milyar liralık kısmı gelir vergisinden müstesnadır.

Faaliyetine devam eden ticarî bir işletmenin kısmen veya tamamen satılmasından veya ticarî işletmeye dahil amortismanla tâbi iktisadî kıymetlerle birinci fıkrada yazılı hakların elden

ıkarılmasından doğan kazançlar ticarî kazanç sayılır ve bunlara ticarî kazanç hakkındaki hükümler uygulanır.

MADDE 5. – 193 sayılı Kanunun 81 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Vergilendirilmeyecek değer artışı kazançları

Madde 81. – Aşağıdaki yazılı hallerde değer artışı kazancı hesaplanmaz ve vergilendirilmez :

1. Ferdi bir işletmenin sahibinin ölümü halinde, kanunî mirasçılar tarafından işletmenin faaliyetine devam olunması ve mirasçılar tarafından işletmeye dahil iktisadî kıymetlerin kayıtlı değerleriyle (bilanço esasına göre defter tutuluyorsa bilançonun aktif ve pasifiyle bütün halinde) aynen devir alınması.

2. Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devrolunması, devir alan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen ferdi işletmenin sahip veya sahiplerinin şirketten, devir bilançosuna göre hesaplanan öz sermayesi tutarında ortaklık payı alması (Bu ortaklık payını temsil eden hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.)

3. Kolektif ve adi komandit şirketlerin bu maddenin 2 numaralı bendinde yazılı şartlar dahilinde nev’i değiştirerek sermaye şirketi haline dönüşmesi (Kolektif ve adi komandit şirketlerin şekil değiştirerek anonim şirket haline dönüşmesi halinde şekil değiştiren kolektif ve adi komandit şirketlerin ortaklarının anonim şirketteki ortaklık paylarını gösteren hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.)

MADDE 6. – 193 sayılı Kanunun mülga mükerrer 81 inci maddesi aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Mükerrer Madde 81. – Değer artışında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunur. Hâsılatın ayın ve menfaat olarak sağlanan kısmının tutarı Vergi Usul Kanununun değerleme ile ilgili hükümlerine göre tayin ve tespit olunur.

Maliyet bedelinin mükelleflerce tespit edilememesi halinde maliyet bedeli yerine; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, takdir komisyonlarınca tespit edilecek bedel, kazancı bilanço veya işletme hesabı esasına göre tespit edilen işletmelerde ise son bilançoda veya envanter kayıtlarında değerilen değer esas alınır.

İşletmeye dahil amortismanla tâbi iktisadî kıymetlerin elden çıkarılması halinde, iktisadî kıymetlerin maliyet bedeli yerine amortismanlar düşüldükten sonra kalan net değeri esas alınır.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında, iktisap bedelinin tevsik edilememesi halinde Vergi Usul Kanununun 266 ncı maddesinde yazılı itibari değer iktisap bedeli olarak kabul edilir.

Dar mükelleflerin (kurumlar dahil), yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle, Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdî veya aynî sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artışı kazançlarının hesabında, kur farkından doğan kazançlar dikkate alınmaz. Şu kadar ki, bu mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri kazançların, münhasıran bu menkul kıymet veya iştirak hisseleri dolayısıyla elde edilen menkul sermaye iratlarından ve bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılmasından doğan değer artışı kazançlarından ibaret olması şarttır. Bu mükelleflerin, Türkiye'de menkul kıymet alım satımıyla devamlı olarak uğraşmaları halinde, kur farkından doğan kazançlar da ticarî kazancın hesabında dikkate alınır.

Kur farkından doğan kazançların hesabında, menkul kıymet veya iştirak hisselerinin iktisabına tahsis edilen yabancı sermayenin bu kıymet veya hisselerin iktisap tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı ile bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılması tarihindeki aynı miktar yabancı sermayenin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı arasındaki fark esas alınır.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedeli, elden çıkarılan mal ve hakların, elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilir.

MADDE 7. – 193 sayılı Kanunun 82 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Arızı kazançlar

Madde 82. – Vergiye tâbi arızı kazançlar şunlardır :

1. Arızı olarak ticarî muamelelerin icrasından veya bu nitelikteki muamelelere tavassuttan elde edilen kazançlar.
2. Ticarî veya ziraî bir işletmenin faaliyeti ile serbest meslek faaliyetinin durdurulması veya terk edilmesi, henüz başlamamış olan böyle bir faaliyete hiç girişilmemesi, ihale, artırma ve eksiltmelere iştirak edilmemesi karşılığında elde edilen hâsılat.
3. Gayrimenkullerin tahliyesi veya kiracılık hakkının devri karşılığında alınan tazminatlar ile peştemallıklar (kiracıya ait tesisat ve malların tahliye ve devri sırasında kiralayan veya yeni kiracıya devrinde doğan kazançlar dahil).
4. Arızı olarak yapılan serbest meslek faaliyetleri dolayısıyla tahsil edilen hâsılat.
5. Gerçek usulde vergiye tâbi mükelleflerin terk ettikleri işleri ile ilgili olarak sonradan elde ettikleri kazançlar (zarar yazılan değersiz alacaklarla, karşılık ayrılan şüpheli alacakların tahsili dahil).
6. Dar mükellefiyete tâbi olanların 45 inci maddede yazılı işleri arızı olarak yapmalarından elde ettikleri kazançlar.

Bir takvim yılında 1, 2, 3 ve 4 numaralı bentlerde yazılı olan kazançlar (henüz başlamamış olan ticarî, ziraî veya meslekî bir faaliyete hiç girişilmemesi ile ihale, artırma ve eksiltmelere iştirak edilmemesi karşılığında elde edilen kazançlar hariç) toplamının 10 milyar liralık kısmı gelir vergisinden müstesnadır.

Bu maddede geçen “hâsılat” deyimini alınan para ve ayınlarla diğer suretlerle elde edilen ve para ile temsil edilebilen menfaatleri ifade eder.

Arızı kazançların safi miktarı aşağıdaki şekilde tespit olunur.

1. Bu maddenin birinci fıkrasının 1 numaralı bendinde yazılı işlerde satış bedelinden maliyet bedeli ve satış dolayısıyla yapılan giderler indirilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrasının 2, 3, 4 ve 5 numaralı bentlerinde yazılı işlerde elde edilen hâsılattan tevsik edilmek kaydıyla yapılan giderler indirilir.

3. Bu maddenin birinci fıkrasının 6 numaralı bendinde yazılı işlerde, 45 inci madde hükümleri uygulanır.

MADDE 8. – 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun;

1. - Geçici 46 ncı maddesinin 1 numaralı fıkrasında yer alan “beş yıldan fazla” ve “beş yıllık süre” ibareleri sırasıyla “dört yıldan fazla” ve “dört yıllık süre”, 2 numaralı fıkrasında yer alan “2003 yılı” ibaresi “2002 yılı”,

2. - Geçici 55 inci maddesinde yer alan “1.1.1999 - 31.12.2002 tarihleri arasında” ibaresi “1.1.1999 - 31.12.2003 tarihleri arasında”,

3. - Geçici 59 uncu maddesinde yer alan “31.12.2004 tarihine kadar,” “26.7.2001 - 31.12.2002 tarihleri arasında” ve “80 inci” ibareleri sırasıyla “31.12.2005 tarihine kadar,” “26.7.2001 - 31.12.2003 tarihleri arasında” ve “mükerrer 80 inci”,

Şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 9. – 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 30 uncu maddesinin 2 nci fıkrasının (7) numaralı bendi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 10. – 3.6.1949 tarihli ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun geçici 28 inci maddesinde yer alan “1.1.1999 - 31.12.2002 tarihleri arasında...” ibaresi “1.1.1999 - 31.12.2003 tarihleri arasında...” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 11. – 08.06.1959 tarihli ve 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun;

a) 7 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “... Spor-Toto Teşkilâtı...” ibaresi “... futbol müsabakaları ve at yarışları üzerine müşterek bahis düzenleyenler...” şeklinde,

b) 9 uncu maddesinin birinci fıkrasının 3 numaralı bendinde yer alan “... futbol müsabakalarına...” ibaresi “... futbol müsabakalarına ve at yarışlarına...” şeklinde,

c) 16 ncı maddesinin son fıkrasında yer alan “... futbol müsabakalarına...” ibaresi “... futbol müsabakalarına ve at yarışlarına...” şeklinde, aynı fıkrada yer alan “... % 20...” ibaresi “... % 10...” şeklinde,

d) 19 uncu maddesinin birinci fıkrasının parantez içinde yer alan “... Spor-Toto Teşkilâtınca futbol müsabakalarına ait...” ibaresi “... futbol müsabakalarına ve at yarışlarına ait...” şeklinde,

Değiştirilmiştir.

MADDE12. – 16.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanunun Geçici 1 inci Maddesinin (A) fıkrasının 3 numaralı bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı fıkranın (1), (4), (5), (7) ve (9) numaralı bentlerinde yer alan işlem ve kâğıtlar için 2002 yılında uygulanan maktu tutarlar kanunî tutarlar olarak yeniden belirlenmiştir.

3. a) Süper Toto, Skor-Toto, Gol 7 ve benzeri oyunlarda her bir kolon için 10 000 lira,

b) Sayısal Loto, Şans Topu, On Numara ve benzeri oyunlarda her bir kolon için 20 000 lira,

c) At yarışlarında oynanan her bir bilet bedelinin yüzde 5’i oranında hesaplanacak tutar, (Bu suretle hesaplanan tutar 40 000 liradan az olamaz)

MADDE 13. – 26.11.1999 tarihli ve 4481 sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 23.11.2000 tarihli ve 4605 sayılı Kanunla değişik 8 ve 9 uncu maddelerinde yer alan “31.12.2002” tarihi “31.12.2003” olarak değiştirilmiştir.

MADDE 14. – 26.11.1999 tarihli ve 4481 sayılı Kanunun 4605 sayılı Kanunla değişik 15 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 15. – Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Rekabet Kurumu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Telekomünikasyon Kurumu, Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Şeker Kurumu ile Kamu İhale Kurumunun elde ettikleri gelirlerinin (faiz, repo, pay, alım-satım farkı ve sair adlarla elde edilen her türlü gelir dahil) 31.12.2002 tarihine kadar birikmiş tutarları ile bu tarihten 31.12.2003 tarihine kadar birikecek tutarları üzerinden Maliye Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile kurum ve kuruluşlar itibarıyla belirlenecek oranlara göre hesaplanacak kısmı bütçenin (B) işaretli cetveline gelir kaydedilmek üzere Maliye Bakanı tarafından belirlenecek süre içinde Maliye Bakanlığı Merkez Saymanlık Müdürlüğünün Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki hesabına yatırılır. Söz konusu kuruluşların periyodik olarak kasalarında oluşan nakit fazlaları bu kuruluşların görüşü alınmak suretiyle bu fıkrada belirlenen esaslara göre kesilebilir.

Yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlar 31.12.2002 tarihine kadar birikmiş gelir tutarları ile kasa ve banka mevcutlarını 15.1.2003 tarihine kadar; her ayın gelir ve giderleriyle kasa ve banka mevcutlarını gösterir malî bilgileri ise izleyen ayın 7 nci günü sonuna kadar Maliye Bakanlığına bildirir. Bu maddede belirtilen tutarların süresi içinde ödenmemesi halinde,

ödenmeyen tutarlar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı da uygulanmak suretiyle takip ve tahsil edilir.

MADDE 15. – 12.4.2000 tarihli ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununun 28 inci maddesinde yer alan “31.12.2002” tarihi “31.12.2003” olarak değiştirilmiştir.

MADDE 16. – Bu Kanunun;

- 15 inci maddesi 31.12.2002 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı,

- 11 inci maddesi 1.2.2003,

- Diğer maddeleri 1.1.2003,

Tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 17. – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

PLAN VE BÜTÇE KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

GELİR VERGİSİ KANUNU, VERGİ USUL KANUNU, KURUMLAR VERGİSİ KANUNU, VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ KANUNU, 4306 SAYILI KANUN, 4481 SAYILI KANUN VE

4562 SAYILI KANUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN

MADDE 1. – Kanunun 1 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. – Kanunun 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. – Kanunun 3 üncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. – Kanunun 4 üncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5. – Kanunun 5 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 6. – Kanunun 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7. – Kanunun 7 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 8. – Kanunun 8 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 9. – Kanunun 9 uncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 16. – Bu Kanunun;

- 15 inci maddesi 31.12.2002 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde,

- 12 ve 13 üncü maddeleri yayımını izleyen günde,

- 11 inci maddesi 1.2.2003 tarihinde,

- Diğer maddeleri 1.1.2003 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde,
yürürlüğe girer.